

AALBORGHUS GYMNASIUM

Psykologifagets metoder

En kort introduktion

Indhold

1) Hvor og hvornår skal du italesætte metoder i din SRP?	2
2) Psykologiens videnskabsteori og metode.....	3
<i>Psykologi som naturvidenskabeligt fag</i>	7
<i>Psykologi som humanvidenskabeligt fag</i>	7
<i>Psykologi som samfundsvidenskabeligt fag</i>	8
<i>Metoder</i>	8
3) Kritisk tænkning og kritiske spørgsmål.....	11
<i>Kritiske spørgsmål til teorier</i>	11
<i>Kritiske spørgsmål til undersøgelser</i>	12

1) Hvor og hvornår skal du italesætte metoder i din SRP?

En vigtig del af din SRP er, at du skal gøre dig overvejelser om de faglige metoder, du har brugt i besvarelsen af opgaven. Det vil sige, at du skal gøre dig tanker om, hvordan de forskellige faglige værktøjer bidrager i din opgavebesvarelse. Det er et af de faglige mål, du bliver bedømt på til eksamen.

Metodeovervejelser skal indgå følgende steder:

- 1) I din problemformulering: Her skal du beskrive, hvilke metoder, du forestiller dig, er relevante for at besvare dit hovedspørgsmål og underspørgsmål. Se mere om problemformuleringen her: <http://aalborghus.dk/stx/akademisk-skrivning/5-skrivedag/>
 - 2) I din SRP: I sidste del af din indledning (det der på Skrivedag 4 kaldes OVERBLIK) bør du præsentere, hvilke metoder og materialer der benyttes i opgaven. Se mere om indledningen her: <http://aalborghus.dk/stx/akademisk-skrivning/4-skrivedag/>
 - 3) Til den mundtlige eksamen: Metode og videnskabsteori skal både være en del af det ca. 10-minutter lange oplæg, du skal holde i starten af eksaminationen, og den efterfølgende samtale med eksaminator og censor. En rigtig god tilgang til at tale om metode og videnskabsteori er den Videnskabelige Basismodel, du blev introduceret for på Skrivedag 6: <http://aalborghus.dk/stx/akademisk-skrivning/6-skrivedag/>
- Alle kravene til det mundtlige oplæg findes her: http://aalborghus.dk/wp-content/uploads/2020/01/SRP-Det-mundtlige-opl%C3%A6gs-struktur-og-indhold_2020.pdf
 - Alle kravene til den skriftlige opgave findes her: http://aalborghus.dk/wp-content/uploads/2020/01/SRP-Den-skriftlige-opgaves-struktur-og-indhold_2020.pdf

På de følgende sider præsenteres kort nogle af de væsentligste metoder i psykologi. Dette er tænkt som inspiration og kan altså ikke stå i stedet for dybdegående vejledning, så sørg altid for at få diskuteret metoder med dine vejledere.

2) Psykologiens videnskabsteori og metode

Faget psykologi beskæftiger sig med en bred vifte af problemstillinger. Problemstillingerne kan grupperes i forskellige temaer, som samtidig repræsenterer forskellige fagområder. I SRP kan psykologi både indgå som et **naturvidenskabeligt, et samfundsvidenskabeligt og et humanvidenskabeligt fag**. Hvilke psykologiske teorier, undersøgelser og metoder, man kan anvende til at belyse det valgte emne, afhænger helt af, om psykologi indgår som det ene eller andet fag eller en kombination af flere af de 3 videnskaber.

Inden for psykologi findes der er væld af store og små psykologiske teorier, som du kan vælge imellem for at få belyst dit emne. Nogle er så store og etablerede, at man taler om skoler eller retninger, fx psykoanalysen eller den kognitive psykologi; andre er små teorier, der begrænser sig til at sige noget om et bestemt psykologisk område. Det gør fx John Bowlbys tilknytningsteori eller Festingers teori om kognitiv dissonans.

Du kan også vælge at benytte dig af nogle af de mange klassiske eller nyere psykologiske undersøgelser, der findes. Det kunne fx være Milgrams klassiske eksperiment over autoritet og lydighed, Stanford fængselseksperiment, Asch eksperimentet om gruppepres og konformitet etc.

Psykologi og de 3 videnskaber – skematisk oversigt:

	Psykologi som naturvidenskabeligt fag i SRP	Psykologi som humanvidenskabeligt fag i SRP	Psykologi som samfundsvidenskabeligt fag i SRP
Genstands- område	Fokus er på mennesket som et biologisk væsen bestemt af arv og miljø.	Fokus er på mennesket som et bevidst individ med hensigter og motiver.	Fokus er på mennesket i gruppen, hele gruppen eller kollektiver som fx familier, socialgrupper eller hele samfund.
Empiri	Fysiske og iagttagelige fænomener	Samtaler, erindringer, tekster	Grupper: Herunder familie, etniske grupper, socialgrupper m.m.

	Psykologi som naturvidenskabeligt fag i SRP	Psykologi som humanvidenskabeligt fag i SRP	Psykologi som samfundsvidenskabeligt fag i SRP
Metoder	<p><i>Kvantitativ metode og observation</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -Eksperiment -Observation -Tværsnits- og længdesnitsundersøgelser -Korrelationsstudier -Psykometriske test 	<p><i>Kvalitativ metode/ hermeneutisk metode (fortolkende)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -Interview -Casestudier 	<p><i>Kvantitativ og kvalitativ metode - Observerende såvel som fortolkende.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -Eksperiment -Observation -Spørgeskema -Interview -m.m.
Formål	Målet er at finde frem til årsager og alment gældende lovmæssigheder, der ligger bag menneskets observerbare adfærd.	Målet er at forstå det enkelte menneske og via indlevelse finde frem til de særlige hensigter og motiver, som ligger bag hans eller hendes adfærd, dvs. søgen efter det særlige ved det enkelte menneske	<p>Målet er at finde frem til lovmæssigheder for individets adfærd i kollektive sammenhænge og undersøge mennesket i en specifik kulturel og historisk sammenhæng.</p> <p>Søgen efter det almene, det fælles eller det historisk specifikke i den måde, mennesker fungerer i grupper på</p>
Teorier	Behaviorisme (retning, der studerer menneskets adfærd gennem eksperimentelle metoder og opfatter menneskers adfærd som helt igennem bestemt af miljøet)	Psykoanalyse (bygger i høj grad på casestudier) Humanistisk psykologi (mennesket er født med nogle grundlæggende behov, det stræber efter at realisere - bygger på case-	Socialpsykologi (bygger på eksperimenter) Socialkonstruktivisme (retning, der ser menneskets identitet som socialt konstrueret og undersøger, hvordan menne-

	Psykologi som naturvidenskabeligt fag i SRP	Psykologi som humanvidenskabeligt fag i SRP	Psykologi som samfundsvidenskabeligt fag i SRP
	<p>Evolutionær psykologi (undersøger hvordan bestemte adfærdsmønstre er blevet nedarvet, som følge af, at de har givet mennesker særlige fordele i deres tilpasning til miljøet – bygger primært på observationer og eksperimenter)</p> <p>Kognitiv psykologi (fokus på menneskets intellektuelle processer: Sansning, perception, hukommelse, tænkning og sprog – bygger især på observationer og eksperimentelle metoder.)</p> <p>Neuropsykologi (teorier og undersøgelser, der ser på, hvordan processerne i hjernen påvirker menneskets tænkning, følelser og adfærd – bygger primært på observationer og casestudier).</p> <p>Klinisk psykologi (tilknytning til psykiatri og lægevidenskab, under-</p>	<p>studier og interview)</p> <p>Eksistentiel psykologi</p> <p>Narrativ psykologi (fokus på menneskers fortællinger om sig selv og sit liv – bygger på casestudier)</p> <p>Erik Eriksons fase-teori</p> <p>Antonovskys teori om "Oplevelse af sammenhæng (OAS). (bygger blandt andet på en spørgeskemaundersøgelse af overlevende fra koncentrationslejre.)</p> <p>Cullbergs kriseteori (bygger på casestudier).</p>	<p>skers tænke- og væremåde præges af sociale forhold i en bestemt historisk periode. F.eks. Giddens, Bourdieu – bygger blandt andet på arkivstudier).</p> <p>Kulturpsykologi (har fokus på, hvordan kulturelle traditioner og forskellig social praksis regulerer og forandre den menneskelige psyke – F.eks. Riesmann - bygger på sammenlignede studier af forskellige kulturers praksis).</p> <p>Sundhedspsykologi (disciplin, der beskæftiger sig med at fremme og bevare den fysiske og psykiske sundhed).</p> <p>Socialisationsteori (studiet af, hvordan mennesker socialiseres til at blive en del af samfundet. F.eks. Ziehe, Dencik – bygger på kvalitative metoder, herunder feltobservationer</p>

	Psykologi som naturvidenskabeligt fag i SRP	Psykologi som humanvidenskabeligt fag i SRP	Psykologi som samfundsvideenskabeligt fag i SRP
	<p>søger hvorfor mennesker bliver syge og hvad en psykisk sygdom er – bygger på observationer og casestudier).</p> <p>Albert Banduras' sociale indlæringsteori</p> <p>Martin Seligmans teori om indlært hjælpeløshed (bygger på dyreeksperimenter med hunde)</p> <p>Piagets teori om tænkningens udvikling (bygger på længde- og tværsnitsundersøgelser, observationer og eksperimenter)</p>		og interviews.
Eksempler på undersøgelser	<p>Mary Ainsworths fremmedsituationstest</p> <p>Gestaltpsychologiske eksperimenter</p> <p>Wechslers intelligens test (WISC)</p> <p>m.m.</p>	<p>Goffmanns casestudier fra psykiatriske anstalter</p> <p>Freuds beskrivelser af terapeutiske behandlingsforløb</p> <p>Casestudier til evaluering af metoder i socialt arbejde</p> <p>Interview med personale i en daginstitution</p> <p>m.m.</p>	<p>Gordon Allports socialpsykologiske kontaktteori fra 1954</p> <p>Milgrams eksperiment over autoritet og lydighed</p> <p>Aschs eksperiment over gruppepres og konformitet</p> <p>Kurt Lewins ledelseksperiment</p> <p>Zimbardos fængselseksperiment</p>

	Psykologi som naturvidenskabeligt fag i SRP	Psykologi som humanvidenskabeligt fag i SRP	Psykologi som samfundsvidenskabeligt fag i SRP
			Sandra Wallmans sammenlignende undersøgelse af to bydele i London (Battersea og Bow) m.m.

Psykologi som naturvidenskabeligt fag

Indgår psykologi som et naturvidenskabeligt fag i din opgave, har du en række teorier og undersøgelser til rådighed, der har mennesket som et biologisk væsen bestemt af arv og miljø som deres genstand. Fælles for disse er, at de benytter sig af en positivistisk forskningsmetode, hvis mål er at sikre en så objektiv og pålidelig viden som mulig. Ifølge positivismen er det et krav, at al videnskabelig viden skal kunne bekræftes på baggrund af fænomener, man rent objektivt kan iagttage og måle på. Derfor er den naturvidenskabelige forskers empiri først og fremmest fysiske fænomener og adfærd, og forskeren benytter sig især af kvantitative metoder – dvs. metoder som indsamler data, der kan sættes på talform ("hårde data") og gøres til genstand for statistiske beregninger.

Psykologi som humanvidenskabeligt fag

Indgår psykologi som et humanvidenskabeligt fag, står du over for en række teorier og undersøgelser, der har det til fælles, at de har mennesket som et bevidst individ med bestemte hensigter og motiver som deres genstandsområde. Her søger man ikke efter almene love for menneskers adfærd, som man gør, når psykologi er et naturvidenskabeligt fag. Mennesket er ifølge den humanvidenskabelige tradition i høj grad styret af egne overvejelser og hensigter. Inden for den humanvidenskabelige tradition vil man typisk benytte en hermeneutisk metode (af græsk: *hermeneuein*, fortolke, tyde), hvor forskeren forsøger at forstå meningen eller hensigten med det, mennesker gør, ved at sætte sig ind i og fortolke de forskellige kulturelle produkter - ytringer, erindringer, myter, litteratur, historie, kunst m.v. - de frembringer. Her er empirien med andre ord ikke kun ydre iagttagelige fænomener som i den naturvidenskabelige psykologi, men også mere subjektive fænomener som samtaler og tekster. I forlængelse heraf taler man om, at forskerne benytter sig af en kvalitativ metode, hvor man ikke undersøger ydre iagttagelige fænomener, men subjektive fænomener ("bløde data"), der ikke kan sættes på talform.

Psykologi som samfundsvidenskabeligt fag

Indgår psykologi som et samfundsvidenskabeligt fag står du over for undersøgelser og teorier, der har det til fælles, at de har gruppen, kollektivet eller mennesket i gruppen som deres genstandsområde. Den samfundsvidenskabelige psykologi står med et ben både i den naturvidenskabelige og den humanvidenskabelige tradition. Det betyder, at forskerne både benytter sig af kvantitative og af kvalitative metoder, og at de i praksis gør brug af flere af de undersøgelsesmetoder både observationer, eksperimenter, interview og casestudier. Der er dog især to undersøgelsesmetoder, der hyppigt kommer i spil, når der er tale om samfundsvidenskabelig psykologi. Det er spørgeskemaundersøgelser og arkivstudier, fordi de i særlig grad egner sig til at undersøge større grupper.

Metoder

Ser vi først på de forskellige undersøgelsesmetoder, kan man opdele dem efter, hvilke metoder, de benytter til at indsamle data. Man skelner her mellem kvantitative og kvalitative metoder. De kvantitative metoder er metoder, hvor man indsamler data, der kan sættes på talform, dvs. er målelige eller tællelige. De kvalitative metoder er derimod metoder, hvor man indsamler data, som ikke kan sættes på talform. Det kan fx dreje sig om data i form af samtaler, erindringer, tekster, kunstværker m.m. Bygger undersøgelserne på kvantitative data, vil man typisk bearbejde dem med statistiske analysemetoder for at sammenligne dem eller finde sammenhænge i dem. Bygger undersøgelserne derimod på kvalitative data, vil man i stedet benytte en fortolkende tilgang, hvor de enkelte data analyseres og fortolkes ud fra den sammenhæng eller helhed, de indgår i.

	Kvantitativ metode	Kvalitativ metode
Data	Data, der kan sættes på talform (antal skilsmisser, antal stød, antal rigtige svar m.m.)	Data, der ikke kan sættes på talform (samtaler, erindringer, m.m.).
Undersøgelsesmetode	Eksperiment, observation, spørgeskemaundersøgelse mv.	Interview, casestudie, observation mv.
Behandling af data	Statistisk analyse af data	Fortolkning af data (hermeneutisk)

Observation: Inden for psykologi benytter man sig ofte af observationer. Der kan være tale om observationer af menneskers adfærd, men der kan også være tale om observationer af dyr, som det f.eks. er tilfældet inden for den evolutionære psykologi, eller observationer af hjerneaktivitet, som

man gør brug af inden for neuropsykologien. Opstiller forskeren på baggrund af mange observationer af det samme fænomen en hypotese eller en teori, taler man om, at forskeren har benyttet en induktiv metode. John Bowlbys teori om børns tilknytning hviler således på omfattende observationer af børn og deres mødre.

Eksperiment: I eksperimentet benytter forskeren sig ikke af en induktiv, men af en hypotetisk-deduktiv metode, der så at sige forløber i modsat retning. Her har han på forhånd en teori eller en hypotese om, at der ligger bestemte årsager bag et fænomen. Han forsøger derefter at forudsige (deducere), hvilke konsekvenser hypotesen vil have, og disse forudsigelser undersøges så i praksis med et eksperiment. Typisk vil eksperimentet foregå i et laboratorium, hvor forskeren er i stand til at kontrollere alle de faktorer, der påvirker det, han vil undersøge, så han præcis kan fastslå, hvad der er årsag, og hvad der er virkning i eksperimentet. Siden er det vigtigt, at andre forskere kan gentage eksperimentet og konstatere om de også når frem til de samme resultater. Ofte benytter forskeren sig af både en forsøgsgruppe og en kontrolgruppe for bedre at kunne kontrollere de bestemte påvirkninger, han vil undersøge. Skinners forsøg med rotter i en såkaldt Skinnerbox, er et klassisk laboratorieeksperiment. Eksperimenter behøver dog ikke foregå i et laboratorium, men kan også have karakter af et felteksperiment, hvor man udfører sine eksperimenter under så naturlige betingelser som muligt, men hvor man dog stadig har en vis kontrol over situationen. Endelig kan man også tale om naturlige eksperimenter, hvor man ingen indflydelse har på situationen, men blot observerer et fænomen for at få bekræftet sine hypoteser.

Tværsnits- og længdesnitsundersøgelse: Er to meget anvendte metoder inden for dele af udviklingspsykologien. I tværsnitsundersøgelsen bliver et udvalg af en gruppe, f.eks. seks-årige, observeret med hensyn til et eller flere træk. De samme træk kan så efterfølgende observeres hos syv-årige, otte-årige osv. På denne baggrund kan man få en skitse til en udviklingsmodel for, hvordan udviklingen af bestemte træk skrider frem. I længdesnitsundersøgelserne følger man i stedet udviklingen over en årrække hos en bestemt gruppe og får på denne måde også indblik i forandringsprocesser hos de pågældende.

Psykometrisk metode: - Den psykometriske metode benyttes til at få oplysninger om og give en karakteristik af forskellige sider eller træk hos et enkelt individ. Metoden har især været brugt i forbindelse med intelligens- og personlighedstest. Hvor intelligensstestene forsøger at karakterisere et individs IQ inden for en bestemt skala, forsøger personlighedstestene at karakterisere et menneskes personlighed ud fra, hvordan han eller hun varierer med hensyn til forskellige personlighedstræk.

Den mest udbredte (personligheds-) træktheori er i dag den såkaldte "Big Five", der skelner mellem fem fundamentale personlighedstræk.

Korrelationsstudier: Har man f.eks. en hypotese om, at et stort forbrug af tv- og film-vold skaber en voldelig adfærd hos børn kan man teste sin hypotese ved at indhente to vigtige oplysninger fra en stor gruppe af børn: Dels oplysninger om hvor mange voldelige film og tv-udsendelser de ser, dels oplysninger om hvor ofte de reagerer aggressivt og voldeligt i bestemte situationer. Hvis det viser sig, at dem, der ser meget tv- og filmvold, faktisk er dem, der udviser mest voldelig adfærd, vil det støtte ens hypotese. Imidlertid kan korrelationsstudierne indeholde en stor usikkerhed. I dette tilfælde kunne årsags-virkningsforholdet være lige præcis det omvendte, således at dem, der valgte at se meget voldelige film og tv-udsendelser, netop var dem der til daglig udviste mest voldelig adfærd. Eller det kunne være, at dem der så meget tv-vold og var meget voldelige, var det af en hel tredje grund, f.eks. at de kom fra familier, hvor der herskede en voldelig atmosfære. Man kan altså ikke umiddelbart slutte fra en sammenhæng eller korrelation til en årsag.

Spørgeskema: Undersøgelser ved hjælp af spørgeskemaer bruges ofte, når man vil undersøge større grupper. I spørgeskemaer benytter man sig typisk af lukkede spørgsmål med helt faste og afgrænsede svarmuligheder således, at man umiddelbart kan sammenligne og tælle svarene fra mange personer. Her bliver det vigtigt, at de adspurgte udgør et så repræsentativt udsnit som muligt af hele gruppen – dvs. afspejler den med hensyn til f.eks. alder, køn, uddannelse mv.

Interview: Ved interviewmetoden stiller man spørgsmål til den, man interviewer for at få oplysninger om forskellige sider af denne persons verden. Det vil typisk være åbne spørgsmål og ikke så lukkede spørgsmål med faste svarmuligheder som i en spørgeskemaundersøgelse. Ofte vil man ad denne vej kunne få detaljerede oplysninger og komme tæt på, hvad et andet menneske tænker og føler, men til gengæld betyder de åbne spørgsmål og det ressourcekrævende i at interviewe mere end blot nogle få mennesker, at det er vanskeligt at sammenligne og generalisere svarene. Interview-metoden mangler derfor den repræsentativitet, som spørgeskemaundersøgelsen ofte vil have.

Casestudie: - Et casestudie er en dybdeborende undersøgelse af et enkelt eller flere tilfælde, hvor man både kan benytte sig af observation, interview og skriftlige kilder på samme tid. Her handler det om, at man prøver at sætte sig ind i bestemte personers liv og forstå deres adfærd og tænkemåde i lyset af den specifikke verden, de lever i. Det kunne f.eks. dreje sig om at undersøge fænomenet anoreksi ved på nært hold at følge en række kvinder, der lider af anoreksi, og komme helt tæt på deres

daglige liv. Lige som ved interviewet gælder det imidlertid for casestudiet, at den dybde, man kan opnå i forståelsen af et enkelt eller nogle få mennesker, betales med, at det bliver vanskeligt at generalisere svarene og sikre sig, de gælder for flere mennesker.

Arkivstudie: Forskellige institutioner og organisationer i samfundet råder over omfattende mængder information, der er opsamlet og registreret på forskellig vis. I Danmark har vi under økonomiministeriet "Danmarks statistik", der opsamler og laver statistik over mange forskellige fænomener lige fra skilsmisser, ledighedstal, børnefødsler til ernæringsmønstre i befolkningen. Sådanne arkiver af viden gør man ofte brug af inden for socialpsykologien. I Danmarks statistik kan man for eksempel finde materiale, der viser, at skilsmissetallet er steget betydeligt siden 1970'erne. Det kan danne baggrund for overvejelser over, hvordan nutidens familie har det.

3) Kritisk tænkning og kritiske spørgsmål

En vigtig ting er, at man er i stand til at reflektere over de metoder, der kommer i spil opgaven – specielt til den mundtlige eksamen. Det gælder både de metoder, der benyttes i de teorier og undersøgelser, der inddrages, og det gælder også det metodiske i din egen fremgangsmåde. Du skal kunne stille kritiske spørgsmål til teorierne og undersøgelserne. Hvad er mulighederne og begrænsningerne i dem? Hvilke metoder benytter de? Men du skal også kunne stille spørgsmålstegn ved din egen fremgangsmåde. Har du valgt de rigtige teorier eller de rigtige undersøgelser? Kunne du have valgt andre? Hvordan spiller de psykologiske teorier og undersøgelser sammen med det andet fag, du har valgt? Hvordan har du brugt de to fags styrker/metoder til at opnå viden om den problemstilling, du arbejder med?

Her følger nogle uddybende spørgsmål og kritiske kommentarer man kan stille sig selv og til de teorier og undersøgelser, man bruger i sin opgave.

Kritiske spørgsmål til teorier

- Er teorien relevant i forhold til den problemstilling, der undersøges?
- Findes der andre teorier, der har et andet syn på problemstillingen?
- Er én teori nok til at belyse problemstillingen, eller bør man anvende flere teorier?
- Hvilke undersøgelser bygger teorien på?
- Er der en logisk sammenhæng mellem teoriens forskellige begreber?

Kritiske spørgsmål til undersøgelser

- Hvilken metode anvender undersøgelsen? Er denne metode hensigtsmæssig i forhold til at belyse den problemstilling, du har valgt?
- Bygger undersøgelsen på objektive observationer, eller kan den være påvirket af holdninger og forventninger hos dem, der har foretaget undersøgelsen?
- Kan resultaterne være påvirket af selve undersøgelsessituationen?
- Hvad er fordelene eller ulemperne ved den metode, undersøgelsen benytter?
- Bekræftes eller modsiges undersøgelsens resultater af andre undersøgelser?
- Hvor stor er den undersøgelsesgruppe der benyttes? Og er den repræsentativ i forhold til hele gruppen?
- Hvilke spørgsmål anvendes i interviewet eller spørgeskemaet? Er de neutrale eller styrende? Er de relevante og klare nok?
- Er undersøgelsen etisk forsvarlig?